

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת שמיני תשפ"ג

ויבא משה ואהרן (ט"ו. כ"ג)

פירש רש"י דנכנס ללמדו מעשה הקטרת. והקשה הרא"ש הלא קטרת היא בין דם לאיברי התמיד, ומדוע איחר כאן להקטיר הקטורת, ותירץ לפי שעדיין לא ירדה אש, וכ"כ בטור. וברא"ם תירץ שאין מחנכין מזבח הפנימי אלא בקטורת של בין הערבים, וכל ז' ימי המלואים לא היה יכול ללמדו סדר הקטורת, כי לא היה אהרן רשאי להיכנס לפניו מן הפתח, ומקשים דבפרשת פקודי (מ'. כ"ז) כתוב ויקטר עליו קטרת סמים, ופירש רש"י שחרית וערבית, והתם איירי ביום הקמת המשכן.

ויברכו את העם (שם)

פירש רש"י ויהי נועם ה' וכו', ולעיל פירש רש"י ירידה וביאה טעונין ברכה והוא מהתו"כ, וכתב הגר"י דמכאן מוכח דהברכה דביאה היינו ויהי נועם, הוא מעין הברכה דירידה דהיינו ברכת כהנים, והיה לזה דין ברכה, ולא רק ברכה בעלמא שבירכם.

ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא (י"א)

בתו"כ איתא אמר לו נדב לאביהוא עוד שני זקנים הללו מתים ואנו ננהיג את הקהל, אמר הקב"ה נראה מי קובר את מי, וביאר החפץ חיים דהם נתכוונו לומר דשני הזקנים בודאי ימותו ואנו נהיה מוכרחים להנהיג את הקהל, ומי יודע אם נהיה ראויים לזה, והתביעה היתה על הלשון עוד שני זקנים וכו', והיה להם לומר פן ח"ו ימותו, וע"ז אמר הקב"ה נראה מי קובר את מי.

וימתו לפני ה' (י"ב)

מין הגר"ח קניבסקי שליט"א הביא מש"כ בספר עקרי דינים בשו"ע (יו"ד סי' כ"ו ס"ז) דנדב נקרא על שם חמיו, שאלישבע היתה בת עמינדב, ואביהוא על שם אביו של אהרן, ואהרן נענש על שהקדים זכר חמיו לזכר אביו.

ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו (שם)

פירש רש"י ר"א אומר לא מתו בני אהרן אלא ע"י שהורו הלכה בפני רבן, ובטעמא דקרא הקשה דמצינו (ברכות דף לא:) בעלי שמחל לשמואל על שהורה הלכה בפניו, וכן מבואר בסנהדרין (דף יז.) דיהושע אמר על אלדד ומידד שהם מורים הלכה בפני רבן, ומשה אמר מי יתן כל עם ה' נביאים, והיינו שאינו מקפיד על כך, ומאידיך אשכחן בעירובין (דף סג.) על תלמיד שהורה הלכה בפני ר"א ולא הוציא שנתו, ולא מסתבר שלא מחל לו.

יין ושכר אל תשת (י"ט)

לעיל (י"ב) הביא רש"י מהברייתא רבי ישמעאל אומר שתויי יין נכנסו, תדע שאחר מיתתן הזהיר הנוטרים שלא יכנסו שתויי יין, ובשו"ת הרא"ש (מובא במשנת הרא"ש עה"ת) הקשה דהיאך אפשר לומר שמתו על שנכנסו שתויי יין, והרי אכתי לא הוזהרו על זה, ועיי"ש שכתב דודאי כל דיני המקדש והקרבת נאמרו קודם ואין מוקדם ומאוחר בתורה. והא דאמר במדרש למה נסמכה פרשת שתויי יין אף שכבר נאמר קודם, מ"מ מדרש הוא לדרוש סמוכין.

וברמב"ן כאן כתב שמה שאמרו שהיו נדב ואביהוא שתויי יין, היינו שמפני היין טעו באש זרה, אבל לא נענשו על שתויי יין, שהרי עדיין לא הוזהרו.

ולהבדיל בין הקדש ובין החל (י"ז)**ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד**

(ה' ט"ו)

איתא בספרא אמר להם משה לישראל אותו יצר הרע העבירו מלבכם, ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום, כשם שהוא יחידי בעולם כך תהיה עבודתכם מיוחדת לפניו, שנאמר (דברים י"ט ט"ז) ומלתם את ערלת לבבכם וכו' עשיתם כן וירא אליכם כבוד ה'.

וביאר הגר"י דאם אדם עושה מצוה כדי שע"ז יזכה לגילוי שכינה, זה נחשב שלא לשמה, וע"ז הזהיר משה שאע"פ שאמר להם וירא אליכם כבוד ה', מ"מ אתם עשו לכבוד ה' ולא לזכות בוירא אליכם כבוד ה'.

ואת הדם יצק אל יסוד המזבח (ט"ו)

כתב במשך חכמה דבכל מקום כתוב ישפך, וכאן כתוב יצק, ובתרגום יונתן בן עוזיאל כתב "וית שאר דמא אריק ליסודא דמדבחה וקדשה למכפרה עלוי", והיינו דבכל מקום השפיכה לצורך הקרבן, וכאן לצורך המזבח ולכך כתב ויצוק, וכתב עוד דהאש שאכלה את החלבים אכלה ג"כ את הדם.

ואת החלב ואת הכליות וגו' הקטיר המזבחה כאשר צוה**ה' את משה ואת הבשר ואת העור שרף באש מחוץ למחנה**

(ט"ו)

בחידושי מרן ר"י הלוי ביאר מה שהפסיק באמצע בכאשר צוה ה' את משה, דרק ההקטרה שנוהג לדורות וכן זריקת הדם שייך לומר כאשר צוה, משא"כ שריפת הבשר והעור דלא מצינו חטאת חיצונה נשרפת והיתה הוראת שעה, על זה לא נאמר כאשר צוה ה' את משה.

ומקשים דבסוף פרשת צו כתוב גבי חטאת מילואים ואת הפר ואת עורו ואת בשרו ואת פרשו שרף באש מחוץ למחנה כאשר צוה ה' את משה. חזינן דגם על הוראת שעה כתוב כאשר צוה ה', ושמעתי לתרץ [מאחי הגר"א שליט"א] דמילואים הוא ג"כ דבר הנוהג לדורות כדאיתא במנחות (דף מה.) דבבית שני ג"כ הקריבו מילואים, וכדאיתא ביחזקאל (פרק מ"ה), משא"כ הכא דהיה ביום שמיני למילואים, דזה היה רק במשכן.

אמנם העירו דברש"י במנחות (שם) מבואר דהקרבת דחזקאל נמי מדין שמיני למילואים הם, ומוכח דגם שמיני שייך למילואים, וצ"ע.

וישחטהו ויחטאהו כראשון (ט"ו)

בחידושי מרן ר"י הלוי ביאר דנקט דוקא וישחטהו ויחטאהו לומר דרק השחיטה והזריקה היה כראשון, אבל לענין בשר החטאת, של אהרן נשרפת והחטאת של ציבור נאכלת, וכמבואר בגמ' בזבחים (דף ק"א), ועיין בספורנו שכתב כראשון שנשרף אע"פ שהיתה חטאת חיצונה, וכן משמע להלן (פרק י" פסוק ט"ז) בתרגום יונתן, וזהו דלא כמבואר בגמ' בזבחים.

ויקרב את המנחה וגו' מלבד עלת הבקר (ט"ו)

ברמב"ן משמע דמלבד עלת הבקר היינו מנחת נסכים של תמיד, וכאן היתה מנחת נדבה, ועיין בטעמא דקרא דמכאן ראייה דכמו דדרשינן בזבחים (דף פט.) מלבד עלת התמיד, שקרבן תמיד קודם לשאר קרבנות, ה"נ מנחת נסכים דתמיד יהיה קודם לשאר מנחות, [ואע"פ שאפשר להקריב את שאר הקרבנות לפני מנחת נסכים של תמיד, מ"מ מנחה א"א לפני מנחת נסכים של תמיד].

באגרות הרמ"ה הביא דברי הרשב"א בעל התוס', דהבדלת יו"ט היא מדאורייתא כמו שבת, דילפינן מקרא להבדיל בין הקדש ובין החל, אבל משבת לא ילפינן ליו"ט, ועיין בקוב"ש ביצה (אות י"ב) דלפי"ז קידוש ביו"ט לאו דאורייתא, דהא ליכא קרא אקידוש, ועי"ש שנסתפק אם הבדלה בין יו"ט לחוה"מ הוי דאורייתא, כיון דילפינן מקרא דלהבדיל בין הקדש ובין החל לחוה"מ לא אקרי חול.

ולהבדיל בין הקדש ובין החל ובין הטמא ובין הטהור ולהורות את בני ישראל (י"ז י"א)

הגרעק"א כתב דמכאן רמז למה דאיתא בפסחים (דף ג:) גבי תרי תלמידי דיתבי קמי הלל, חד אמר מפני מה אין מוסקין בטרה, וחד אמר מפני מה מוסקין בטומאה, ואמר הלל מובטחני בזה שדיבר בלשון נקיה שיוורה הוראה בישראל, וזה מרומז בקרא ולהבדיל בין הטמא ובין הטהור, דהיינו מי שמדבר בלשון טהרה, "ולהורות את בני ישראל" יזכה להיות מורה הוראה.

ותקראנה אותי כאלה ואכלתי חטאת היום (י"ז י"ט)

ברמב"ם (פ"א מאבל הל"א) כתב מצות עשה להתאבל על הקרובים, שנאמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה', ובספר המצוות (עשה ל"ז) כתב דהמקור לאבלות מלה יטמא, ומואכלתי חטאת היום ילפינן דרק יום ראשון מן התורה, והרמב"ן במו"ק (דף כ.) הקשה דהיאך למדו אבילות מדין אנינות, והרי זמנו של זה לא כזמנו של זה עי"ש, ובעיקר הדין דאונן אסור בקדשים אם הוא מדיני אנינות או מדיני הקדשים, הגרי"ז הוכיח מהא דבוידי מועשר שני מתודה לא אכלתי באוני ממנו, משמע שזהו מדיני המועשר שני, ועיין בזכרון שמואל (סי' ל"ד) שהאריך בזה.

זאת החיה אשר תאכלו (י"א ב')

הגר"א וסרמן (בקובץ שמועות חולין אות כ"ז) נסתפק בסימני טומאה וטהרה, האם הסימנים עצמם גורמים את הטומאה והטהרה, או שאינן אלא סימן על המין, ועי"ש שכתב לתלות חקירה זו בדברי התוס' בחולין (דף סב: ד"ה תרנגולתא) ובנדה (דף נ: ד"ה תרנגולתא) לגבי תרנגולא דאגמא אם שייך לומר שהזכר יהיה אסור והנקבה מותרת עי"ש, והנה בפשטות דבריו נראה דהצד דהוא סימן על המין היינו דכאילו כתיב לא תאכל חזיר ושפן וכיו"ב, והמין הוא סיבת האיסור, ורק היכי ידעינן אלו מינים אסרה תורה, ע"ז נתנה תורה סימנין. אולם אפשר לומר באופן אחר, דכל שיש לו סימן טומאה ע"כ שיש בו איזו סיבה לטומאה, והוא הדבר האסור, ואיתא בתורת כהנים וכן מבואר ברמב"ם (פ"ב ממאכלות אסורות הל"א), דאם מי שיש לו סימן אחד של טהרה אסור, ק"ו מי שאין לו סימן כלל.

ובגמ' בבכורות (דף י.) מבואר דגמל וארנבת אין צריכים מחשבה לענין טומאת אוכלין, כיון שיש להם סימן אחד, ומוכח מכל זה לכאוי דהסימן גורם האיסור, ועיין בדובב מישרים (ח"א סי' פ"ט) שהאריך בזה, ויש שדנו בחולה שצריך לאכול מין טמא מחמת פיקו"נ, אם עדיף לאכול מה שיש לו רק סימן אחד של טומאה, ואכמ"ל.

כל אשר לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אתם תאכלו (י"א ט')

בחולין (דף סו:) ילפינן מהכא בימים ובנחלים הוא דכי אית ליה אכול דלית ליה לא תיכול, הא בכלים אע"ג דלית ליה אכול, וכן

פסק הרמב"ם (פ"ב ממאכלות אסורות הל"ז-י"ט), ופסק שם דגם לגבי שרץ יש חילוק בין מים לכלים, וצ"ב דאיך ילפינן שרץ מדגים, הא הוה שני איסורים, דאיסור דגים מבואר ברמב"ם שם (הל"ד) דילפינן לה מתרי קראי, וא"כ רק דגים נימא דשרי ולא בשרץ.

והנה יש לחקור בהא דשרץ שבכלים מותר, האם הוא משום דלא הוי שרץ, או דאף דהוי שרץ מ"מ התורה התירה לאוכלו, והנה אם נימא דלא הוי שרץ, א"כ שפיר קשיא כיון די"ל דהתורה איירי רק בדג שבכלי דטהור מנלן בשרץ, אבל אם נימא דבאמת הוי שרץ ומ"מ הותר לאוכלו, יש ליישב דאף שההיתר נאמר בפרשת דגים, מ"מ כיון שהתורה התירה מחמת שנתהו בכלים, לא איכפת לן אם האיסור הוא משום דג או משום שרץ, כיון דסו"ס חל על בריה זו היתר כיון שנתהוה בכלים.

והנה החזו"א (יו"ד סי' י"ד סק"ב) הקשה דאמאי דג שבכלי טהור, הא היוצא מן הטמא טמא, וכיון שיצא מן הטמא טמא, ולהנ"ל מבואר היטב דהתורה התירה, אולם בלא"ה יש ליישב דרק במים הוא מין טמא.

וכל כלי חרש אשר יפל מהם אל תוכו (י"א ל"ג)

הרמב"ם (פ"יג מכלים) כתב מנין שאין כלי חרס מתטמא אלא מאוירו, שנאמר וכל כלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו, ובכס"מ הקשה דבחולין (דף כה.) יליף מקרא אחרניא דכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל, והגרי"מ פיינשטיין זצ"ל כתב לתרץ דמקרא דתוכו ילפינן לדין קבלת טומאה דכלי חרס, ומקרא דצמיד פתיל ילפינן לעיקר השם כלי חרס שהוא התוך. ועיין בחדושי רבנו חיים הלוי (פ"ח ממטמאי משכב ומושב הל"ד) ובגליונות חזו"א לקובץ בית ישראל (נדפס בחזו"א שבת לדף טז.), ובקה"י (טהרות סי' ג') בענין כלי חרס האם יש לו גם טומאת תוך, וגם טומאת מגע, או דרק טומאת תוך, ועיין עוד בטעמא דקרא כאן.

אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור (י"א ל"ו)

פירש רש"י יהיה טהור הטובל בהם מטומאתו, וידוע מה שכתב בכסף משנה (פ"ו מאבות הטומאה הל"ז) שאין הטמא נטהר אלא בעלייתו מן המקוה, ומקשים בשנים שטבלו במי סאה מצומצמות (עיין מקואות פ"ז מ"ו), הרי כשיצא הראשון כבר אין מי סאה, והיאך טהור השני והרי ביציאתו מן המקוה אין מי סאה, [עיין אבני נזר חו"מ סי' ע"ב], ותירץ הגר"ח דכשהראשון יצא ומיעט את המקוה חשיב יציאה גם לגבי השני, דמאי נפק"מ אם הוא יצא מהמקוה או שהמקוה הוצא ממנו. ועיין באחרונים שדנו האם בעי יציאת כולו או סגי ביציאת מקצת, [דבר אברהם (ח"ג סי' י"ט), ובשו"ת בית יצחק (ח"ב סי' ל"ט) ועוד], ויש להקשות אם נימא דסגי ביציאת מקצת, א"כ למה צריכים להטעם דמותר לטבול בשבת משום דמחזי כמיקר, ותיפו"ל דבטבילה עדיין לא נטהר, ולהכס"מ כל האיסור בשעה שיוצא, והרי הוא מחוייב לצאת מחמת פיקוח נפש דימות אם ישאר במים, ועיין באחרונים אם מותר לאדם להכניס את עצמו למצב של פיקוח נפש.

להבדיל בין הטמא ובין הטהור ובין החיה הנאכלת ובין החיה אשר לא תאכל (י"א מ"ז)

לכאוי כמו שהקדים טמא לטהור כך היה צריך להקדים החיה שאינה נאכלת. ומובא מהרעק"א דרמז כאן להא דאיתא ביומא (דף פב:) דמעוברת שהריחה ריח מאכל ביוכ"פ ולחשו לה היום יוכ"פ ולא הועיל, יצא ממנה אדם רשע, וזהו מרומז כאן דאיך ידעינן אם העובר הוא טמא או טהור, דאם החיה דהיינו היולדת אוכלת הרי הוא טמא, ואם אינה אוכלת הרי הוא טהור.